

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการความรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยตั้งสมมุติฐานการวิจัย คือ “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยด้านประสิทธิภาพการจัดการ”

ตัวอย่าง 2 กลุ่มที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 18 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายุทธยานี เขต 1 และเขต 2 จำนวน 334 คน

การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ มีทั้งหมด 4 ชุด คือ ชุดที่ 1 สำหรับหลวงพ่อดมัย วัดหนองหญ้าชุดที่ 2 สำหรับนางจรงค์ เทศนา ชุดที่ 3 สำหรับ นักวิชาการ ผู้ช่วยหมอ ผู้ป่วยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน ชุดที่ 4 สำหรับ ครู และนักเรียนโรงเรียนอุทัยวิทยาคม 2) แบบสอบถาม

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตัวอย่าง ใช้โปรแกรม SPSS และสถิติที่ใช้ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน และใช้ Stepwise Multiple Regression เพื่อทดสอบสมมุติฐาน

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา สามารถสรุปประเด็นได้ ดังนี้

1. สภาพของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1 การปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง

การพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง ของหลวงพ่อดมัย ลูกศิษย์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เกิดจากการปฏิบัติจริงเพื่อการช่วยเหลือและการสงเคราะห์

ผู้ป่วยจากโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต และเป็นภูมิปัญญาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและผู้ป่วย มีกระบวนการจัดการความรู้ที่ชัดเจน กล่าวคือ

1.1.1 องค์ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง

"การเหยียบเหล็กแดง" เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ที่ใช้ประกอบการรักษาโรคเกี่ยวกับ อัมพฤกษ์ อัมพาต อาการปวดเมื่อยของร่างกายส่วนต่างๆ โดยใช้เทคนิคการใช้ความร้อนร่วมกับการนวด โดยใช้สันเท้าทำน้ำมันมนต์ หรือน้ำมันงา (ผสมกับสมุนไพร) ประกอบกับคาถาดับพิษไฟ เหยียบลงบนตัวผู้ป่วย (ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย หรือบริเวณที่มีอาการป่วย) ส่วนขั้นตอนการรักษาการเหยียบเหล็กแดง ของหลวงพ่อดมัย เริ่มจากการรับคนไข้เข้ามาและมีการวินิจฉัยโรค โดยหลวงพ่อดมัย หรือหมอทวน (ผู้ช่วยหมอ) มีการรับประทานยาถอนพิษก่อนเริ่มการรักษา ประมาณ 2-3 วัน ต่อจากนั้นจึงเริ่มขั้นตอนการรักษาโดยใช้การเหยียบเหล็กแดง วันละ 1 ครั้ง ร่วมกับการรับประทานยาสมุนไพรและการอบสมุนไพรด้วย

"การเหยียบเหล็กแดง" เป็นภูมิปัญญาที่ใช้รักษาโรคได้จริง โดยเฉพาะการรักษาผู้ป่วยที่เกิดจาก อาการอัมพฤกษ์ อัมพาต ผู้ป่วยหรือประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าถึงการรักษาได้อย่างง่าย มีค่าใช้จ่ายไม่มากเหมือนการเข้ารักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ หรือเอกชน และสามารถรักษาผู้ป่วยให้หายจากโรคได้ดีกว่าโรงพยาบาลของรัฐหลายแห่ง และพบว่า การสืบทอดภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านเกิดจากการสืบทอดทางเครือญาติ (มรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ)

1.1.2 กระบวนการสร้างองค์ความรู้

กระบวนการสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาการเหยียบเหล็กแดงของหลวงพ่อดมัย เป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะของการสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจน และการพัฒนาขององค์ความรู้มีกระบวนการ ได้แก่ การกำหนดหัวข้อความรู้ที่มีลักษณะตอบสนองต่อความต้องการชุมชน ประชาชน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน การค้นหาความรู้เกิดจากการใฝ่รู้ใฝ่เรียนและความรักความสนใจการรักษาผู้ป่วยที่มีลูกลงเป็นแบบอย่าง การสกัดความรู้ได้มาจากการฝึกปฏิบัติจริงโดยมีลูกศิษย์และผู้ป่วยเป็นครู การจัดเก็บความรู้ยังไม่เป็นระบบส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บเอาไว้ในตัวไม่มีการจัดบันทึกเป็นตัวอักษรและไม่มีเทคโนโลยีช่วยจัดเก็บ การกระจายและการแบ่งปันความรู้ถูกถ่ายทอดและแบ่งปันให้ลูกศิษย์ ผู้ป่วย ผู้สนใจจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน การใช้ความรู้มีการพัฒนารูปแบบการรักษามาเป็นลำดับและมีการประยุกต์ใช้อุปกรณ์และเทคนิคในการรักษาโรค ส่วนการวัดความรู้ประเมินได้จากผลของการรักษาและความพึงพอใจของผู้ป่วยที่ผ่านการรักษาโรคจากหลวงพ่อดมัย และจำนวนของลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากหลวงพ่อดมัยและนำองค์ความรู้ไปใช้ซึ่ง

สามารถช่วยเหลือได้ทั้งตัวลูกศิษย์ในเรื่องอาชีพและรายได้ รวมถึงการหายหรือทุเลาจากโรคของผู้ป่วยที่มาขอรับการรักษา

1.2 การปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ซึ่งเป็นการค้นหาวิธีทำงาน หรือ การจัดการกับความรู้ จากการปฏิบัติจริงของ นางจรงัก เทศนา ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาองค์ความรู้ โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น มาจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อการสร้างเครื่องมือการเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยมีผลของการศึกษา ดังนี้

1.2.1 การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการเรียนรู้ในสถานศึกษา

การจัดการเรียนการสอนของนางจรงัก เทศนา ใช้การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการใช้ ICT ในการเรียนรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้นักเรียนได้ทั้งความรู้ในการจัดทำโครงงานคอมพิวเตอร์ และการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองไปพร้อมๆ กัน การสร้างองค์ความรู้มีการพัฒนาต่อยอดมาเป็นลำดับ และตัวชี้วัดความสำเร็จที่เห็นได้เป็นรูปธรรม มีผลงานทางด้านการสอน ได้รับรางวัล เกียรติบัตร และผลงานหลายชิ้นด้วยกัน เช่น ได้รับรางวัลครูต้นแบบ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานและเทคโนโลยี (วิชาคอมพิวเตอร์) พ.ศ.2546 ได้รับเลือกให้เป็นครูเกียรติยศ ผู้สอนสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ช่วงชั้นที่ 4 ปี พ.ศ. 2548 ได้รับคัดเลือกให้เป็นวิทยากรแกนนำวิชาคอมพิวเตอร์ จากสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2542-49 ระหว่างวันที่ 16-17 พฤศจิกายน 2544 นำเสนอผลงาน เรื่อง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ ICT เพื่อการศึกษาและเผยแพร่เว็บไซต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ จังหวัดอุทัยธานี ในงานไอซีทีเพื่อการศึกษาไทย ICTED 2004 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ วันที่ 25-26 กุมภาพันธ์ 2547 นำเสนอผลงาน หนึ่งในโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรม ด้านการจัดการเรียนการสอนเรื่อง โครงงานเว็บไซต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดอุทัยธานี ในงาน มหกรรมการประกวดนวัตกรรมการศึกษา ภาคกลาง พ.ศ.2549 Central Innovation Mega Contest 2006 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

1.2.2 กระบวนการสร้างองค์ความรู้

การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของนางจรงัก เทศนา มีทั้งการสร้างองค์ความรู้จากความรู้ที่อยู่ภายในและความรู้ที่อยู่ภายนอกและมีลักษณะของการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การกำหนดหัวข้อความรู้ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายขององค์กรและตรงกับความต้องการของโรงเรียนและชุมชน การค้นหาความรู้ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้โดยมีชุมชนเป็นฐานและมีกิจกรรมที่

นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง การสกัดความรู้ใช้ “Hi-Low Model” เป็นเครื่องมือในการสกัด การจัดเก็บความรู้ใช้เทคโนโลยีช่วยในการจัดเก็บเป็นความรู้ที่ปรากฏและความรู้ที่อยู่ภายใน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครู ครูกับครู ทีมกับทีม และรวมถึงองค์กรต่อองค์กรด้วยความเชื่อเพื่อและความปรารถนาดี การใช้ความรู้ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ การแข่งขันการประกวดโครงงาน ตลาดนัดความรู้ และในการประชุมสัมมนา เป็นต้น และการวัดความรู้ใช้การประเมินตามสภาพที่แท้จริง โดยใช้การประเมินแบบรูบริค การทำงานเป็นกลุ่ม การประเมินเว็บไซต์ การนำเสนอผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการสำรวจตัวอย่างจากสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จำแนกได้ ดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุเฉลี่ย 48 ปี ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 57) รองลงมามีวุฒิปริญญาโท (ร้อยละ 43) ส่วนใหญ่เป็นตำแหน่งครู (ร้อยละ 49) รองลงมาเป็นตำแหน่งผู้บริหาร (ร้อยละ 42) ไม่ทราบเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน (ร้อยละ 64) และไม่ทราบเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาแพทย์ท้องถิ่นอื่นๆ (ร้อยละ 76)

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของกระบวนการจัดการความรู้

จากการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ปรากฏว่า

2.2.1 การระบุนความรู้ ผู้ตอบเห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อเป้าหมาย ของโรงเรียนและชุมชน

2.2.2 การค้นหาความรู้ ผู้ตอบเห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การที่บุคลากรของโรงเรียนมีการค้นหาองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน / ท้องถิ่น และที่เห็นว่า “น่าจะเป็นเป็นไปได้” ได้แก่ การที่บุคลากรของโรงเรียนมีการค้นหาองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเอกสาร รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการรวบรวมบุคลากร เป็นคณะทำงานที่สนใจการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการที่โรงเรียนมีคณะทำงานศึกษา ค้นคว้า เรียบเรียง และตรวจสอบองค์ความรู้ วิธีปฏิบัติ เป็นแนวทางฉบับร่าง

2.2.3 การวางแผนพัฒนาความรู้ ผู้ตอบเห็นว่าตัวชี้วัดที่ “เป็นไปได้แน่นอน” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้

นักเรียน ผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทั่วไป เข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ปราชญ์ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ การที่โรงเรียนจัดให้มีสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ เพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่โรงเรียนจัดให้มีสถานที่ หรือสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ เพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามลำดับ และที่เห็นว่า “น่าจะเป็นไปได้” ได้แก่ การที่โรงเรียนส่งเสริมบรรยากาศในการทำงาน เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรนำความรู้ที่อยู่ในตัวออกมาเป็นความรู้ในรูปสิ่งพิมพ์ เอกสาร รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนจัดให้ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวิถีปฏิบัติในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการค้นหาค้นหาองค์ความรู้จากบุคคลหลายฝ่าย

2.2.4 การสกัดความรู้ ผู้ตอบเห็นว่าตัวชี้วัดที่ “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การมีบุคลากรในโรงเรียน สามารถสรุปองค์ความรู้และจัดทำรายงาน ที่ได้จากการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ฯลฯ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ รองลงมา ได้แก่ การมีบุคลากรในโรงเรียน สามารถอ่านและสรุปความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ ฯลฯ ได้ การมีบุคลากรในโรงเรียน สามารถถอดองค์ความรู้ จากผู้ปฏิบัติที่เป็นเลิศในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ และการที่บุคลากรในโรงเรียน สามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและวิธีแก้ปัญหาของการปฏิบัติงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและจัดทำรายงาน

2.2.5 การจัดเก็บความรู้ ผู้ตอบเห็นว่าตัวชี้วัดที่ “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การที่โรงเรียนมีการรวบรวมเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการการจัดเก็บภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2.6 การกระจายและการแบ่งปันความรู้ ผู้ตอบเห็นว่าตัวชี้วัดที่ “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ มากที่สุด ได้แก่ ด้านบุคลากรในโรงเรียนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรในและภายนอกโรงเรียน รองลงมา ได้แก่ ด้านโรงเรียนจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ แผนพับ เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษาอื่น และหน่วยงานภายนอก

2.2.7 การใช้ความรู้ ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นว่าตัวชี้วัดทั้ง 3 ตัว มีความเป็นไปได้ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ และตัวชี้วัดที่มีผู้เลือกตอบ ได้แก่

การที่โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการเข้ากับหลักสูตรแกนกลาง และการที่โรงเรียนมีการใช้องค์ความรู้สมัยใหม่ พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามลำดับ

2.2.8 การวัดความรู้ ผู้ตอบเห็นว่าตัวชี้วัดที่ “น่าจะเป็นไปได้” ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การที่โรงเรียนมีตัวชี้วัดความสำเร็จของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันสร้าง รองลงมา ได้แก่ การที่โรงเรียนมีตัวชี้วัดความสำเร็จ ของกระบวนการจัดการความรู้ที่บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันสร้าง การที่โรงเรียนมีการประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่โรงเรียนมีการประเมินตนเองตามตัวชี้วัดของกระบวนการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และการที่โรงเรียนมีระบบการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม ด้านขอบเขต เป้าหมาย ของการใช้ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประกอบด้วยปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานรวม 3 ปัจจัย ได้แก่

2.2.1 ปัจจัยภาวะผู้นำ

ผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วย” กับภาพรวมปัจจัยภาวะผู้นำ ว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะการที่โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา การที่โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้ความไว้วางใจในการทำงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเปิดเผยและจริงใจ และการที่โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่น

2.2.2 ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร

ผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วย” กับภาพรวมปัจจัยพฤติกรรมองค์กร ว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะการที่โรงเรียนเน้นให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อผลงานอย่างจริงจัง การที่โรงเรียนมีการปรับลดขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาความยุ่งยากในการทำงาน และการที่โรงเรียนมีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

2.2.3 ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ

ผู้ตอบแบบสอบถาม “เห็นด้วย” กับภาพรวมปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ ว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะ

การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้บุคลากรและนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่โรงเรียนมีระบบโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในโรงเรียน และการที่โรงเรียนมีระบบการสื่อสาร โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

2.4 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้

ผลของการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของตัวชี้วัดจำนวน 26 ตัว ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ผล คือ กระบวนการจัดการ ความรู้ (Y) ปัจจัยภาวะผู้นำ (LD1, LD5, LD7, LD8, LD9, LD10, LD11) ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร (OBH1, OBH2, OBH3, OBH4, OBH5, OBH6, OBH7, OBH8) และปัจจัยประสิทธิภาพการ จัดการ (EM1, EM2, EM3, EM4, EM5, EM6, EM7, EM8, EM9, EM10, EM11) หลังจากได้นำ ข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยโปรแกรม SPSS เพื่อหาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ โดยใช้การวิเคราะห์ตัวแปรเชิงพหุแบบขั้นตอน พบว่า โมเดลมีความเหมาะสม (fit) เนื่องจากค่า Adjusted R-Square มีค่าเกินกว่า 0.5 (Adjusted R-Square = 0.519) แต่มีเพียง 5 ตัวชี้วัดเท่านั้นที่ ผ่าน Sig. (Sig.t น้อยกว่า 0.5) ได้แก่ ตัวชี้วัดด้านโรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถกระตุ้น หรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกมีความสนใจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (LD1) โรงเรียนมี ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา (LD5) โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษา ที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (LD11) โรงเรียน ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรเพื่อการศึกษา ค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM2) และโรงเรียนส่งเสริมให้ คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM6)

โดยสรุปปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำ และ ปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ

3. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 การสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

รูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากผลการศึกษาสภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการ บูรณาการเข้ากับรูปแบบการบริหารงานตามยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้ของเขตพื้นที่ การศึกษา โดยใช้ชื่อรูปแบบว่า "1V 8P 2S" (หนึ่งวิสัยทัศน์ แปดแนวปฏิบัติ สองเงื่อนไข ความสำเร็จ)

3.2 การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่งแบบแสดงความคิดเห็นแบบปลายเปิด เกี่ยวกับรูปแบบ "1V 8P 2S" ให้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา บริหารสถานศึกษา และการจัดการเรียนการ

สอนในสถานศึกษา จำนวน 12 คน แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ รวมถึงเชิญครูและผู้บริหารโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี เขต 1 และ เขต 2 ร่วมวิพากษ์รูปแบบ และตอบแบบแสดงความคิดเห็นแบบปลายเปิด เกี่ยวกับรูปแบบ “1V 8P 2S” จำนวน 30 คน ผลการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3.3 การแก้ไขและปรับปรุงรูปแบบ

ผู้วิจัยสรุปและปรับแก้รูปแบบ ตามข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ครูและผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับความชัดเจนของข้อความที่อธิบายลักษณะของรูปแบบเพื่อให้ง่ายในการทำความเข้าใจ

การอภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบที่โดดเด่น เห็นควรนำผลการวิจัยมาอภิปรายผล โดยใช้หลักตรรกวิทยา แบ่งหัวข้อการอภิปรายผล 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. สภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัย

ประสิทธิภาพการจัดการ

3. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยมีรายละเอียดของแต่ละประเด็น ดังนี้

1. สภาพการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นการศึกษาถึงสภาพของการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 2 ตัวอย่าง คือ

- 1.1 การปฏิบัติที่เป็นเลิศภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านการเหยียบเหล็กแดง มีข้อค้นพบที่โดดเด่น ดังนี้

1.1.1 การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดความรู้ภายใน มากกว่าความรู้ที่อยู่ภายนอก เนื่องจากในสมัยก่อนการจัดเก็บความรู้ในรูปเอกสาร ตำรา และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ยังไม่เป็นที่นิยมและแพร่หลายเหมือนสมัยปัจจุบัน จึงต้องศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาจากคนสู่คน และเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และหากไม่เข้าใจก็สามารถทบทวนสอบถามได้ทันที ทำให้การเรียนรู้ได้ผลและผู้ได้รับการถ่ายทอดสามารถปฏิบัติได้เหมือนหรือใกล้เคียงกับผู้สอน สอดคล้องกับ สุวัชรรา จันทิจารณ์ (2550) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีวงจรความรู้

(Knowledge Spiral: SECI Model) ของ Nonaka and Takeuchi เป็นทฤษฎีหนึ่งของการบริหารจัดการความรู้ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย เหมาะกับบริบทของคนไทยที่นิยมการถ่ายทอดความรู้จากคนสู่คน และสามารถอธิบายจากมุมมองของความรู้ที่ปรากฏ และ ความรู้ภายใน สลับไปมาได้ จนเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ไม่หยุดนิ่ง เป็นวงจรหมุนเวียนตลอดเวลา

1.1.2 การสืบทอดภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านในสมัยโบราณเกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างเครือญาติด้วยกัน หรือ อาจเป็นคนใกล้ชิด ที่มีความรักความผูกพันกันเป็นส่วนตัว แต่ในปัจจุบันสามารถถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นเครือญาติกัน และไม่มี การถ่ายทอดภูมิปัญญาการเหยียบเหล็กแดงให้กับผู้หญิง ซึ่งแตกต่างจากภูมิปัญญาการเหยียบฆ่าของ วัดเกาะหงษ์ ที่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาการเหยียบฆ่าให้กับผู้หญิงได้ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการ มีข้อห้ามของแต่ละสำนัก หรือแต่ละภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านแต่ละแห่งแตกต่างกันไปตามการถ่ายทอดหรือการบอกกล่าวต่อๆ กันมาตั้งแต่ในอดีต และมีการเขียนบันทึกเอาไว้ในตำรา มีทั้งเห็น สอดคล้องและแตกต่างในงานวิจัยของ คณินนิตย์ ชื่นคำ (2547) ที่ว่า หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่มีการหวงวิชา

องค์ประกอบลักษณะของชุมชนในวัดหนองหญ้าาง ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำ ได้แก่ หลวงพ่อสมัย พระภิกษุสงฆ์ ผู้ช่วยหมอ หมอนวดทั้งหญิงและชาย ผู้ป่วย และญาติผู้ป่วย มีการอยู่ ร่วมกันแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีเมตตา เอื้ออาทร และมีหลักธรรมในการปฏิบัติ โดยดูได้ จากการการรักษาโรคที่ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายแต่ขึ้นอยู่กับจิตศรัทธา การรับประทานอาหารร่วมกันจาก อาหารที่บิณฑบาตได้ หรือจากผู้มีจิตศรัทธามาทำบุญ การสวดมนต์ทำวัตรเช้า – เย็น เป็นต้น ทำให้ ชุมชนในวัดอยู่กันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับ วิจารย์ พานิช (2550) ได้ให้ความเห็นว่า การ จัดการความรู้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ บรรลุ เป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรแห่ง การเรียนรู้ และบรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในงาน วรรภัทร์ ภูเจริญ (2547) ให้ความหมายขององค์การแห่งการเรียนรู้ว่า เป็นองค์กรที่ทุกคน ทุกระดับร่วมกัน สร้างผลงานที่ดีที่สุดให้กับองค์กรอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น McMillan and Chavis (1986) ได้อธิบาย ลักษณะของชุมชนประกอบด้วย 4 ส่วนด้วยกันคือ 1.) ความเป็นสมาชิก ที่มีลักษณะทางกายภาพ คล้ายกัน เช่น การพูด การแต่งกาย พิธีกรรม เป็นต้น 2.) ความมีอิทธิพลต่อกัน 3.) การร่วมเติมเต็ม เข้าด้วยกัน และ 4.) การแบ่งปันอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกัน

1.2 ด้านการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ เรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.1 การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตาม Hi-Low Model ของ นางจรงค์ เทศนา ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของจังหวัดอุทัยธานี โดยการให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงตั้งแต่กระบวนการวางแผนการเรียนรู้ การลงพื้นที่ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรูปแบบการรายงาน เช่น เว็บไซต์ แผ่นพับ วิดีทัศน์ โปสเตอร์ อีบุ๊ก และ บล็อก เป็นต้น เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่ทำให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแก้ไขปัญหา และฝึกการทำงานเป็นทีม ซึ่งแตกต่างจากการเรียนในสมัยเก่าที่ศึกษาเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียน จากตำรา และการสอนของครูเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้นักเรียนมีการเรียนรู้ที่ดี และได้ซึมซับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้โดยไม่รู้ตัว และการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่ง แก้วแดง (2541) ที่ว่าการเรียนรู้ในช่วงอายุ 6 – 24 ปี เป็นวัยเรียนในสถานศึกษา เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ครบองค์ 4 ได้แก่ ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม และแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนในวัยนี้จะอยู่ในสถานศึกษาเป็นหลัก แต่การเรียนรู้ที่จะต้องส่งเสริมให้มากขึ้นก็คือ การเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน สถานที่ต่างๆ รวมถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และสอดคล้องกับ อภรณ์ ใจเที่ยง (2541) ได้เสนอแนะกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นกิจกรรมประเภท ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Active learning) กิจกรรมที่ผู้เรียนค้นพบสาระสำคัญด้วยตนเอง (Construct) กิจกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย (Resource) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด (Thinking) และเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข (Happiness) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน (Participation) เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญกับผู้เรียนทุกๆ คน เท่าเทียมเสมอกัน (Individualization) และเป็นกิจกรรมที่นักเรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไปพร้อมกัน (Good Habit)

1.2.2 เครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่นางจรงค์ เทศนา ใช้ในการเผยแพร่วิชาความรู้ไปยังนักเรียนในโรงเรียนอุทัยวิทยาคม สถานศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ที่มีประสิทธิภาพในการแพร่กระจายความรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ได้แก่ Website และ Blog โดยในการจัดการเรียนการสอนในวิชาคอมพิวเตอร์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการในการเรียนรู้ของนักเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอุทัยวิทยาคม ซึ่งมีการจัดกิจกรรมการสร้างโครงการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น (อุทัยธานี) โดยการนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ หลายรูปแบบ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ วิดีทัศน์ บล็อก และเว็บไซต์ เป็นต้น ทั้งหมดเป็นผลงานของนักเรียนแบ่งกลุ่มร่วมมือกันจัดทำผลงานดังกล่าว และทำให้การเรียนแบบบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการใช้เทคโนโลยี

เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประสบความสำเร็จ และมีรางวัลชนะเลิศเป็นประจักษ์พยานของผลงานที่นักเรียนได้ร่วมมือกันทำ ซึ่งสอดคล้องกับ Resnick (1998) มีความคิดเห็นต่อการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษา ว่า อินเทอร์เน็ตนั้นนอกจากจะใช้เป็นวิธีการใหม่ในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ เป็นแหล่งของฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่ให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลและสารสนเทศแล้ว อินเทอร์เน็ตยังเป็นเสมือนเครื่องมือใหม่ ที่ให้ผู้เรียนได้ใช้สร้างสรรค์งาน หรือทำโครงการเพื่อการเรียนรู้ และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้เสนอรูปแบบของการบริหารจัดการที่ใช้การวิจัยและเทคโนโลยีเป็นฐาน เกี่ยวกับบทเรียนที่สำคัญ เรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพภายใต้วงจร P D C A โดยการโดยการที่ใช้การวิจัยและเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้บุคลากรยอมรับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาได้เร็ว เนื่องจากมีข้อมูลย้อนกลับและการสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว การวิจัยและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเรื่องยากสำหรับบางกลุ่ม แต่ถ้าสามารถทำได้ก็ได้ประโยชน์ที่คุ้มค่า ครูต้องพัฒนาตนเองพร้อมๆ กันหลายด้านทั้งงานวิจัยและเทคโนโลยี แต่การมีกัลยาณมิตรนิเทศมีส่วนผลักดันให้ครูมีกำลังใจ และการบริหารงานเป็นทีม ช่วยให้เกิดพลังแห่งการปฏิรูปการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้

เป็นข้อค้นพบจากการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 334 คน มีสรุปได้ดังนี้

2.1.1 การระบุนวัตกรรม ประเด็นหรือหัวข้อความรู้ที่สมาชิกในองค์กรมีความสนใจเหมือนๆ กันร่วมกันศึกษานั้น ประเด็นหรือหัวข้อความรู้ที่นั้นต้องเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนและตอบสนองต่อเป้าหมายของโรงเรียนและชุมชน สอดคล้องกับ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2548) ได้สรุปคุณลักษณะสำคัญ 10 ประการ ขององค์กรแห่งการเรียนรู้ว่า โรงเรียนสามารถระบุประเด็นหรือด้านที่จำเป็นต้องปรับปรุงของโรงเรียน และพิจารณาถึงปัจจัยกีดกันต่างๆ ที่มีต่อโรงเรียน และตัดสินใจว่าเรื่องใดบ้างที่จำเป็นต้องตอบสนอง และ Etienne Wenger (2004) ได้อธิบายว่า หัวข้อความรู้ คือหัวข้อที่กลุ่มหรือชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน หัวข้อที่ดีต้องมีลักษณะเป็นหัวข้อความรู้ที่ตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์กรและสมาชิกสามารถใช้ความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนมาพัฒนาองค์กรได้

2.1.2 การค้นหาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องให้ความสำคัญกับการค้นหาความรู้ภายใน มากกว่าความรู้ภายนอก เนื่องจากความรู้ที่ถูกซ่อนไว้ในตัวของนักปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่มากมายและเป็นเคล็ดลับที่เป็นหัวใจของภูมิปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับนิยาม “การจัดการความรู้” ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้ให้ไว้ ความเห็นว่า “การจัดการความรู้เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่

ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด" อีกทั้งสถาบันจัดการองค์ความรู้เพื่อพัฒนาสังคม สคส. (2548) ให้ความหมายของการจัดการองค์ความรู้ว่า เป็นการรวบรวม จัดระบบ จัดเก็บ และเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ แต่เทคโนโลยีด้านข้อมูลและด้านคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือเพื่อช่วยเพิ่มพลังในการจัดการความรู้เท่านั้น

2.1.3 ขั้นตอนของการวางแผนพัฒนาความรู้ มีความเป็นไปได้มากกว่า ขั้นตอนอื่นๆ ของกระบวนการจัดการความรู้ ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะ โรงเรียนเปิดโอกาสให้คนในชุมชน นักเรียนผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรมถ่ายทอดความรู้สอดคล้องกับ อูพร จานประดับ (2544) ได้สรุปแนวทางการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอน ปราชญ์ชาวบ้าน เน้นการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำกระบวนการหรือความคิด แนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน

2.1.4 การสกัดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีการเตรียมเครื่องมือในการสกัดที่ดี เช่น แนวทางการสัมภาษณ์ การจัดทำแผนผังความคิด (Mind Map) การศึกษาบริบทและเนื้อหาของภูมิปัญญา เป็นต้น และเครื่องมือที่ดีที่สุดก็คือตัวผู้สกัดความรู้ สอดคล้องกับ วิจารย์ พานิช (2549) ได้ให้ความเห็นว่า การสกัดความรู้ หรือการถอดความรู้ คือ การจดประเด็นและบันทึกขุมความรู้ สมาชิกในกลุ่มควรมีบทบาท ช่วยกัน "สกัด" หรือ "ถอด" ความรู้ เพื่อเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเขียนขึ้นกระดาน หรือ กระดาษ Flip Chart เพื่อให้คนในกลุ่มได้เห็นกันทั่วและแก้ไขได้ง่าย และ ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2550) ได้อธิบายโมเดลปลาทูลส่วนหางว่า เป็นส่วนของ "ขุมความรู้" ที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตัวปลาและใช้วิธีการสกัดความรู้ภายในให้เป็นความรู้ที่ปรากฏเก็บเอาไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือ หรือ ในคอมพิวเตอร์

2.1.5 การจัดเก็บความรู้ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ไว้เป็นหมวดหมู่ เป็นระบบ สะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูล มีความรวดเร็วในการกระจายและแลกเปลี่ยนข้อมูล และเครื่องมือที่ดีที่สุดก็คือ เทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้นการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีความสมบูรณ์ และมีความทันสมัย ทั้ง Hardware Software และ People ware เป็นต้น สอดคล้องกับ จินตนา เกษรบัวขาว (2551) ได้ให้ความเห็นว่า ระบบการจัดเก็บที่ต้องอาศัยเครื่องมือช่วยจัดการคือ ระบบที่ต้องอาศัยเครื่องมือ หรือ

อุปกรณ์เฉพาะทางทำการจัดเก็บ (record) และเมื่อเวลาจะค้นคืนความรู้หรือข้อมูลเหล่านั้นต้องใช้ เครื่องมือค้นคืน (retrieve) ออกมา ซึ่งจะได้แก่พวกโสตทัศนวัสดุ เช่น เทปบันทึกเสียง สไลด์ วีดีทัศน์ รวมทั้งเครื่องมือสมัยใหม่ คือคอมพิวเตอร์ที่เข้าร่วมกับอุปกรณ์อื่นทำการบันทึก และแสดงคืน ในรูปต่างๆ มากมายด้วย

2.1.6 การกระจายและแบ่งปันความรู้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า “เป็นไปได้แน่นอน” และ “น่าจะเป็นไปได้” น้อยที่สุด ที่จะทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบความสำเร็จ คิดจากตัวชี้วัดทั้งหมดของกระบวนการจัดการความรู้ โดยเฉพาะด้านโรงเรียน มีการจัดทำเว็บไซต์ที่มีรายละเอียดภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างครบถ้วนเป็นปัจจุบัน และ โรงเรียนมีระบบป้องกันความเสียหายของข้อมูลและมีการกำหนดสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของสมาชิก ไม่สอดคล้องกับความเห็นของ สมชาย นำประเสริฐชัย (2546) ได้กล่าวว่า แม้การจัดการความรู้จะเป็นกระบวนการไม่ใช่เทคโนโลยี อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ เทคโนโลยีช่วยให้การจัดการความรู้ทำได้ง่ายขึ้น ดังนั้น การเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมเป็นส่วนสำคัญในการจัดการความรู้ และ Marquardt (1996) ได้ อธิบายว่า องค์การซึ่งมีบรรยากาศของการเรียนรู้รายบุคคลและกลุ่ม มีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นพลวัต มีการสอนคนของตนเองให้มีกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อช่วยให้เข้าใจในสรรพสิ่ง สามารถเรียนรู้จัดการ และใช้ความรู้เป็นเครื่องมือไปสู่ความสำเร็จควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

2.1.7 การใช้ความรู้ และการยกระดับความรู้ คือการนำความรู้ ทั้งที่เป็นความรู้ภายใน และความรู้ภายนอกจากองค์ความรู้เดิม ผสมผสานกับความรู้ใหม่ บุรณาการหรือต่อยอดกับองค์ความรู้เดิม ยกกระดับให้ความรู้เพิ่มพูนเพิ่มขึ้นมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น การวิจัยในชั้นเรียน การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น สอดคล้องกับ พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547, หน้า 32) กล่าวว่า การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการเกี่ยวกับระบบ การรวบรวมความคิด การกระทำ และสารสนเทศ แล้วทำการจัดเก็บในแหล่งที่เข้าถึงได้ง่าย และสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้

2.1.8 การวัดความรู้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันค้นหาตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกัน โดยให้ครอบคลุม ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับ เอเดียน เวนเกอร์ (2004) ที่ได้ให้ความเห็นว่า การวัดความรู้ที่เป็นประโยชน์ต้องอาศัยเรื่องราวเชิงมูลเหตุ ควบคู่กับนักปฏิบัติที่สามารถเล่าเรื่องได้ ดังนั้นการวัดคุณค่าของความรู้จึงไม่ได้เกี่ยวกับ

การรวบรวมข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการสร้างวัฒนธรรมที่นักปฏิบัติเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวัดผลและในเวลาบางส่วนแก่การวัดผล แต่การช่วยผู้ประสานงานบันทึกคุณค่าของชุมชนจัดเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลแนวปฏิบัติ นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่ดี ถ้าหากวิธีการวัดผลนั้นง่ายและกระชับ รวมทั้งสื่อให้เห็นถึงผลงานของผู้ที่มีส่วนร่วมในการวัดผล

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจัยภาวะผู้นำ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากกว่าปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ เนื่องจากคำร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในระดับ “เห็นด้วย” ของปัจจัยภาวะผู้นำมีค่ามากกว่าคำร้อยละของปัจจัยอื่น สอดคล้องกับ Green (1988) ได้ให้ความเห็นว่า ในองค์การทุกองค์การจะมีผู้นำซึ่งเป็นผู้ที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามจุดหมาย ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้นำที่ดี สถานการณ์ คน และองค์การต้องการผู้นำ การพัฒนาบุคคลให้ประสบผลสำเร็จในฐานะผู้นำและช่วยเหลือคนอื่นให้สามารถปฏิบัติเหมือนกับตนเองได้ นับเป็นงานที่ทำหายอย่างยิ่งของผู้นำ ด้วยผู้นำเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดที่ทำให้องค์การมีคุณภาพ

2.3 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจัยภาวะผู้นำ และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปัจจัยกระบวนการจัดการความรู้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยเฉพาะตัวแปรด้านโรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกมีความสนใจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (LD1) โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา (LD5) โรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (LD11) โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM2) และโรงเรียนส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM6) มีค่า beta coefficient ของ 5 ปัจจัย จาก the regression equation คือ 0.106, 0.105, 0.141, 0.233, 0.180, ตามลำดับ แสดงให้เห็นชัดเจนว่าตัวแปรด้านโรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (EM2) มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้มากกว่าตัวแปรอื่นๆ ในขณะที่ตัวแปรด้านโรงเรียนมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา (LD5) มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ น้อยที่สุด สอดคล้องกับ ประณม ถาวรเดช (2551) ได้ให้ความเห็นว่าบุคลิกภาพของผู้นำ หรือผู้บริหารมีความสำคัญต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวในการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารที่มีบุคลิกภาพดีย่อมได้รับการยอมรับนับถือจากผู้ได้บังคับบัญชา เมื่อการยอมรับเกิดขึ้นการบริหารงานย่อมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เพราะจะได้รับความร่วมมือใน

ทุกๆ ด้าน และสอดคล้องกับ อูพร จานประดับ (2544, หน้า 37-39) ที่สรุปประเด็นเกี่ยวกับการนำ ภูมิปัญญาไทยไปใช้ในสถานศึกษาว่า ชุมชนควรเป็นศูนย์กลางในจัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียน โดยนำนักเรียนไปแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

จะเห็นว่าผลของการศึกษาไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งจากทบทวนวรรณกรรม ที่ผ่านมามีให้เห็นว่า ลักษณะของตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมองค์กรโดยเฉพาะตัวชี้วัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากแนวคิดของ Peter M. Senge ได้แก่ วินัย 5 ประการ คือ ความรอบรู้แห่งตน แบบแผนความคิด อ่าน วิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้ของทีม และความคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นหัวใจของการสร้างองค์กร แห่งการเรียนรู้ น่าจะทำให้ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมองค์กรสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ แต่ ผลการศึกษาไม่เป็นไปตามที่คาดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าน่าจะมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรสอดแทรกหรือ ตัวแปรแฝง ที่มีผลต่อการแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบไม่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่ง สอดคล้องกับ สมยศ นาวิ (2545) ได้สรุปไว้ว่า ระดับพฤติกรรมขององค์กรมีอยู่หลายระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร นอกจากนี้พฤติกรรมองค์กรยังต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับ ศาสตร์ต่างๆ หลายสาขา เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และรัฐศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเห็น ได้ว่าพฤติกรรมของบุคคลย่อมได้รับผลกระทบหรือมีความสัมพันธ์กับกลุ่มหรือองค์กร พฤติกรรม ของกลุ่มย่อมย่อมได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของบุคคลและองค์กร ในทำนองเดียวกัน พฤติกรรมขององค์กรก็ย่อมได้รับผลกระทบหรือมีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มย่อยเช่นกัน ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมองค์กรในแต่ละระดับควรให้ความสนใจกับส่วนประกอบอื่นๆ ที่ เกี่ยวข้องด้วย เพื่อช่วยให้มีความเข้าใจในพฤติกรรมที่ศึกษาอย่างแท้จริง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านปัจจัยพฤติกรรม องค์กร น่าจะมีปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องอีกมากมาย เช่น การรับรู้ สถิติปัญญา สถานะ และ ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยแต่ละอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทำให้ผลของการตอบ แบบสอบถามไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น และผลการ วิเคราะห์ในส่วนของค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ของตัวแปรรายข้อด้านปัจจัยพฤติกรรมองค์กรที่มี ค่าเกิน 0.4 มีจำนวนมากกว่าปัจจัยในด้านอื่นๆ ซึ่งส่งผลให้ปัจจัยพฤติกรรมองค์กรไม่สัมพันธ์กับ กระบวนการจัดการความรู้

3. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน

รูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย “หนึ่งวิสัยทัศน์ แปดแนวปฏิบัติ สองเงื่อนไข ความสำเร็จ” เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัย ที่ผ่านมานในอดีตเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้ รวมถึงผลการศึกษาเกี่ยวกับ

สภาพการจัดการความรู้ที่เป็นการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน และการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการบูรณาการภูมิปัญญาเข้ากับการเรียนรู้ในสถานศึกษา ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้บริหารเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ เพื่อที่จะเป็นแนวทางของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานได้นำไปประยุกต์ใช้ในการ “ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีสอน” โดยใช้รูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นต้นแบบ และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยหัวใจสำคัญของการนำไปใช้อยู่ที่ กระบวนการจัดการความรู้ และแนวปฏิบัติที่สำคัญคือการกระจายและการแบ่งปันความรู้ โดยคำนึงถึงเงื่อนไขความสำเร็จ โดยเฉพาะปัจจัยภาวะผู้นำที่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด โดยผู้นำต้องแสดงบทบาทในการเป็นผู้กระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกในองค์กรทุกคน รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง เห็นความสำคัญและตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ประสานและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุนสมาชิกในองค์กรเกิดความร่วมมือกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเต็มใจ และเอื้ออาทร มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียนได้มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหลากหลาย เช่น การศึกษาดูงาน การอบรมสัมมนา การเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น รวมถึงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2548) ได้สรุปผลการวิจัยของ Marquardt เกี่ยวกับคุณลักษณะ 10 ประการของโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ว่า ควรมีการกระตุ้นให้เกิดการคิดค้น การกระตุ้นควรใช้วิธีการที่หลากหลายในการทำงานและการแก้ไขปัญหาของการปฏิบัติภารกิจทุกด้านของโรงเรียน ยืดการทำงานแบบมีส่วนร่วมแบบกัลยาณมิตรเชิงวิชาการ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้สารสนเทศระหว่างกันหลายทิศทางอย่างกว้างขวางและเปิดเผยทั่วทั้งโรงเรียน สามารถระบุถึงประเด็นหรือด้านที่จำเป็นต้องปรับปรุง เช่น ด้านการเรียนการสอนของครู ด้านการวางแผนหลักสูตร โดยรวมของโรงเรียน เป็นต้น รวมถึงการพิจารณาถึงปัจจัยที่กีดกันต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อโรงเรียนและในทางกลับกันให้พิจารณาโรงเรียนควรมีอิทธิพลต่อปัจจัยเหล่านั้นอย่างไร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านเป็นตัวแทนภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ และเป็นภูมิปัญญาที่อยู่ในบริบทของจังหวัดอุทัยธานี แต่กระบวนการสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในบริบทไหนๆ ย่อมมีกระบวนการสร้าง

องค์ความรู้ภูมิปัญญาเหมือนกัน ดังนั้นในการนำผลการวิจัยไปใช้ให้ดูที่กระบวนการสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญา นั่นคือ การกำหนดหัวข้อความรู้ การค้นหาความรู้ การวางแผนพัฒนาความรู้ การสกัดความรู้ การจัดเก็บความรู้ การกระจายและแบ่งปันความรู้ การใช้ความรู้ และการวัดความรู้

2. ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการภูมิปัญญาเข้ากับสาระการเรียนรู้ในกลุ่ม การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี (วิชาคอมพิวเตอร์) ดังนั้นในการนำไปประยุกต์ใช้ จึงสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ได้ เช่น การบูรณาการภูมิปัญญาเข้ากับกลุ่มสาระดนตรีและนาฏศิลป์ แต่อาจใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการจัดเก็บความรู้และกระจายและแบ่งปันความรู้อีกด้วยก็ได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้มีค่า R Square และ เท่ากับ 0.526 ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรพิจารณาปัจจัยอื่นที่สัมพันธ์กับกระบวนการจัดการความรู้ นอกเหนือจากปัจจัยทั้ง 3 ตัว คือ ปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยพฤติกรรมองค์กร และปัจจัยประสิทธิภาพการจัดการ